

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم و تحقیقات خوزستان

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی

گرایش: اطلاع رسانی

موضوع:

بررسی نقش گویاسازی منابع اطلاعاتی در جذب مخاطبان نابینا و کم بینای کتابخانه های عمومی

استان خوزستان از دیدگاه کتابداران و مخاطبان نابینا و کم بینا

استاد راهنما:

دکتر زاهد بیگدلی

استاد مشاور:

دکتر عبدالحمید معرف زاده

نگارنده:

زهرا بیتانه

سال تحصیلی: ۱۳۹۱-۱۳۹۲

"این پایان نامه با حمایت و پشتیبانی نهاد کتابخانه های عمومی کشور اجرا شده است"

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش گویاسازی منابع اطلاعاتی در جذب مخاطبان نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان از دیدگاه کتابداران و مخاطبان نابینا و کم‌بینا انجام شده است. روش انجام پژوهش پیمایشی و پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است. داده‌های پژوهش با استفاده از ابزار پرسش‌نامه محقق‌ساخته تهیه شده و جامعه‌ی آماری تحقیق شامل ۲۲۸ نفر از کتابداران و ۲۱۶ نفر از اعضای نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان می‌باشد. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها، داده‌ها در نرم‌افزار **spss** ویرایش ۱۹ وارد گردیده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که ۴۸/۶ درصد از نابینایان و کم‌بینایان شرکت‌کننده در پژوهش، منابع گویا را به منابع بریل و الکترونیکی ترجیح می‌دهند و اولویت‌های موضوعی ایشان به ترتیب علوم اجتماعی، زبان، داستان و ادبیات، مذهب، فلسفه و روان‌شناسی، تاریخ، تکنولوژی، هنر و علوم است. بیش از ۵۰ درصد (۵۴/۳ درصد) کتابخانه‌های عمومی مورد بررسی در پژوهش، فاقد منابع گویا می‌باشند. ۲۷/۶ درصد از کتابداران شرکت‌کننده در پژوهش آشنایی کم و بسیار کم با منابع گویا و تنها ۵/۹ درصد از آنها با استانداردهای تهیه منابع گویا آشنایی زیاد دارند. براساس نتایج آزمون‌های آماری، بین میزان آشنایی کتابداران با منابع گویا از نظر رشته‌ی تحصیلی و میزان تحصیلات و همچنین بین میزان تمایل کتابداران به شرکت در تهیه منابع گویا از نظر میزان تحصیلات تفاوت معنادار وجود دارد. بین میزان تمایل کتابداران به تهیه منابع گویا از نظر رشته‌ی تحصیلی تفاوتی مشاهده نشد.

واژه‌های کلیدی:

کتابخانه‌های عمومی، گویاسازی، منابع گویا، نابینایان و کم‌بینایان

چکیده	۱
-------------	---

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه	۳
۱-۲- بیان مسئله	۴
۱-۳- ضرورت انجام تحقیق	۶
۱-۴- اهداف پژوهش و فرضیه‌های پژوهش	۷
۱-۴-۱- اهداف ویژه	۷
۱-۴-۲- فرضیه‌های پژوهش	۸
۱-۵- تعریف متغیرها و پیش فرض‌های پژوهش	۹
۱-۶- تعریف اصطلاحات	۱۰
۱-۶-۱- تعاریف مفهومی و عملیاتی	۱۰
۱-۶-۲- متغیرها	۱۰

فصل دوم: مروری بر تحقیقات انجام شده

۲-۱- مقدمه	۱۲
۲-۲- مبانی نظری	۱۲
۲-۲-۱- ناینایان و کم‌بینایان	۱۲

۱۴.....	۲-۲-۲- کتابخانه‌های عمومی.....
۱۶.....	۳-۲-۲- خدمات ارائه شده برای نابینایان و کم‌بینایان.....
۱۷.....	۴-۲-۲- شکل‌های مختلف منابع اطلاعاتی برای نابینایان و کم‌بینایان.....
۱۷.....	۲-۲-۴-۱- خط بریل.....
۱۸.....	۲-۲-۴-۲- متون چاپ درشت.....
۱۹.....	۲-۲-۴-۳- منابع گویا یا صوتی.....
۲۱.....	۲-۲-۴-۴- اسامی کتابخانه‌های نابینایان ایران.....
۲۲.....	۲-۳- پیشینه‌ی مطالعات انجام شده در خارج از ایران.....
۲۶.....	۲-۴- پیشینه‌ی مطالعات انجام شده در ایران.....
۳۰.....	۲-۵- جمع‌بندی پیشینه‌ها.....

فصل سوم: روش پژوهش

۳۲.....	۳-۱- مقدمه.....
۳۲.....	۳-۲- روش پژوهش.....
۳۲.....	۳-۳- جامعه آماری پژوهش.....
۳۳.....	۳-۴- ابزار گردآوری اطلاعات.....
۳۳.....	۳-۵- روایی ابزار گردآوری اطلاعات.....
۳۳.....	۳-۶- پایایی ابزار گردآوری اطلاعات.....
۳۴.....	۳-۷- روش گردآوری اطلاعات.....
۳۴.....	۳-۸- روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۳۴.....	۳-۹- مشکلات پژوهش و ملاحظات اخلاقی.....

فصل چهارم: نتایج پژوهش

۳۷	۱-۴- مقدمه.....
۳۷	۲-۴- اطلاعات جمعیت شناختی جامعه‌ی پژوهش.....
۳۷	۱-۲-۴- اطلاعات جمعیت شناختی کتابداران.....
۳۶	۱-۱-۲-۴- جنسیت.....
۳۸	۲-۱-۲-۴- میزان تحصیلات.....
۳۹	۳-۱-۲-۴- رشته‌ی تحصیلی.....
۴۰	۳-۱-۲-۴- سن.....
۴۱	۲-۲-۴- اطلاعات جمعیت شناختی مخاطبان نابینا و کم‌بینا.....
۴۱	۱-۲-۲-۴- جنسیت.....
۴۲	۲-۲-۲-۴- میزان تحصیلات.....
۴۳	۳-۲-۲-۴- سن.....
۴۴	۳-۴- یافته‌های پژوهش.....
۶۹	۴-۴- آزمون فرضیه‌های پژوهش.....

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۷۳	۱-۵- مقدمه.....
۷۳	۲-۵- بحث و تبیین یافته‌های پژوهش.....
۸۰	۳-۵- نتیجه‌گیری.....
۸۰	۴-۵- پیشنهادهای پژوهش.....
۸۱	۵-۵- پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده.....

فهرست منابع..... ۸۲

پیوست‌ها..... ۸۵

چکیده انگلیسی..... ۹۵

فهرست جدول ها

عنوان

صفحه

جدول ۴-۱- کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به تفکیک جنسیت.....	۳۸
جدول ۴-۲- کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان به تفکیک میزان تحصیلات.....	۳۹
جدول ۴-۳: کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان به تفکیک رشته‌ی تحصیلی.....	۴۰
جدول ۴-۴: کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان به تفکیک سن.....	۴۱
جدول ۴-۵: مخاطبان نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به تفکیک جنسیت.....	۴۲
جدول ۴-۶: مخاطبان نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به تفکیک میزان تحصیلات.....	۴۳
جدول ۴-۷: مخاطبان نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به تفکیک سن.....	۴۴
جدول ۴-۸: نوع منابع مورد تقاضای کم‌بینایان و نابینایان استان خوزستان از دیدگاه کتابداران.....	۴۵
جدول ۴-۹: میزان درخواست نابینایان و کم‌بینایان برای منابع گویا.....	۴۷
جدول ۴-۱۰: میانگین استفاده‌ی نابینایان و کم‌بینایان از انواع منابع اطلاعاتی.....	۴۸
جدول ۴-۱۱: نوع منابع اطلاعاتی ترجیحی نابینایان و کم‌بینایان.....	۴۹
جدول ۴-۱۲: انگیزه نابینایان و کم‌بینایان از مراجعه به کتابخانه.....	۵۰
جدول ۴-۱۳: منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌های عمومی خوزستان.....	۵۱
جدول ۴-۱۴: میزان آشنایی نابینایان و کم‌بینایان با منابع بریل.....	۵۲
جدول ۴-۱۵: میزان آشنایی نابینایان و کم‌بینایان با منابع الکترونیک.....	۵۳
جدول ۴-۱۶: میزان آشنایی نابینایان و کم‌بینایان با منابع گویا.....	۵۴
جدول ۴-۱۷: میزان آشنایی کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان با منابع گویا.....	۵۶
جدول ۴-۱۸: میزان آشنایی کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان با استانداردهای تهیه‌ی منابع گویا.....	۵۷
جدول ۴-۱۹: سطح برآورده شدن نیازهای مخاطبان نابینا و کم‌بینا به انواع منابع اطلاعاتی.....	۵۸

جدول ۴-۲۰: سطح برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی مخاطبان نابینا و کم‌بینا.....	۵۹
جدول ۴-۲۱: میزان تناسب محیط کتابخانه‌های عمومی خوزستان با شرایط و نیازهای نابینایان و کم‌بینایان.....	۶۰
جدول ۴-۲۲: میزان تناسب امکانات کتابخانه‌های عمومی خوزستان با شرایط و نیازهای نابینایان و کم-بینایان.....	۶۱
جدول ۴-۲۳: اولویت‌های موضوعی مخاطبان نابینا و کم‌بینا برای کتابهای گویا.....	۶۳
جدول ۴-۲۴: ویژگی‌های ضروری برای منابع گویا از دیدگاه مخاطبان نابینا و کم‌بینا.....	۶۴
جدول ۴-۲۵: میزان تمایل مخاطبان برای مراجعه به کتابخانه در صورت گویاسازی منابع.....	۶۵
جدول ۴-۲۶: میزان تمایل کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان جهت شرکت در گویاسازی منابع.....	۶۷
جدول ۴-۲۷: مشکلات و موانع نابینایان در دسترسی به اطلاعات.....	۶۸
جدول ۴-۲۸: نتایج آزمون کروسکال-والیس برای سنجش تفاوت میزان آشنایی کتابداران با منابع گویا.....	۶۹
جدول ۴-۲۹: نتایج آزمون من-ویتنی برای سنجش تفاوت میزان آشنایی کتابداران با منابع گویا.....	۷۰
جدول ۴-۳۰: نتایج آزمون کروسکال-والیس برای سنجش تفاوت میزان تمایل کتابداران به تهیه منابع گویا از نظر میزان تحصیلات.....	۷۰
جدول ۴-۳۱: نتایج آزمون کروسکال-والیس برای سنجش تفاوت میزان تمایل کتابداران به تهیه منابع گویا.....	۷۱

فهرست نمودارها

عنوان

صفحه

- نمودار ۴-۱: کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان به تفکیک جنسیت..... ۳۸
- نمودار ۴-۲: کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان به تفکیک میزان تحصیلات..... ۳۹
- نمودار ۴-۳: کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان به تفکیک رشته‌ی تحصیلی..... ۴۰
- نمودار ۴-۴: کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان به تفکیک سن..... ۴۱
- نمودار ۴-۵: مخاطبان نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به تفکیک جنسیت..... ۴۲
- نمودار ۴-۶: مخاطبان نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به تفکیک میزان تحصیلات..... ۴۳
- نمودار ۴-۷: مخاطبان نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به تفکیک سن..... ۴۴
- نمودار ۴-۸: نوع منابع مورد تقاضای کم‌بینایان و نابینایان استان خوزستان از دیدگاه کتابداران..... ۴۶
- نمودار ۴-۹: میزان درخواست نابینایان و کم‌بینایان برای منابع گویا..... ۴۷
- نمودار ۴-۱۰: میانگین استفاده‌ی نابینایان و کم‌بینایان از انواع منابع اطلاعاتی..... ۴۸
- نمودار ۴-۱۱: نوع منابع اطلاعاتی ترجیحی نابینایان و کم‌بینایان..... ۴۹
- نمودار ۴-۱۲: انگیزه نابینایان و کم‌بینایان از مراجعه به کتابخانه..... ۵۰
- نمودار ۴-۱۳: منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌های عمومی خوزستان..... ۵۱
- نمودار ۴-۱۴: میزان آشنایی نابینایان و کم‌بینایان با منابع گویا..... ۵۳
- نمودار ۴-۱۵: میزان آشنایی نابینایان و کم‌بینایان با منابع الکترونیک..... ۵۴
- نمودار ۴-۱۶: میزان آشنایی نابینایان و کم‌بینایان با منابع گویا..... ۵۵
- نمودار ۴-۱۷: میزان آشنایی کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان با منابع گویا..... ۵۶
- نمودار ۴-۱۸: میزان آشنایی کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان با استانداردهای تهیه‌ی منابع گویا..... ۵۷
- نمودار ۴-۱۹: سطح برآورده شدن نیازهای مخاطبان نابینا و کم‌بینا به انواع اطلاعاتی..... ۵۸
- نمودار ۴-۲۰: سطح برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی مخاطبان نابینا و کم‌بینا..... ۵۹

- نمودار ۴-۲۱: میزان تناسب محیط کتابخانه‌های عمومی خوزستان با شرایط و نیازهای نابینایان و کم-بینایان..... ۶۱
- نمودار ۴-۲۲: میزان تناسب امکانات کتابخانه‌های عمومی خوزستان با شرایط و نیازهای نابینایان و کم-بینایان..... ۶۲
- نمودار ۴-۲۳: اولویت‌های موضوعی مخاطبان نابینا و کم‌بینا برای کتابهای گویا..... ۶۳
- نمودار ۴-۲۴: ویژگی‌های ضروری برای منابع گویا از دیدگاه مخاطبان نابینا و کم‌بینا..... ۶۵
- نمودار ۴-۲۵: میزان تمایل مخاطبان برای مراجعه به کتابخانه در صورت گویاسازی منابع..... ۶۶
- نمودار ۴-۲۶: میزان تمایل کتابداران کتابخانه‌های عمومی خوزستان جهت شرکت در گویاسازی منابع..... ۶۷
- نمودار ۴-۲۷: مشکلات و موانع نابینایان در دسترسی به اطلاعات..... ۶۸

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

۱-۲- بیان مسئله

۱-۳- ضرورت انجام تحقیق

۱-۴- اهداف و فرضیه های پژوهش

۱-۵- تعریف متغیرها و پیش فرض های پژوهش

۱-۶- تعریف اصطلاحات

۱-۱- مقدمه

با توجه به اینکه همه اقشار جامعه باید از حق برابر برای استفاده از امکانات آموزشی و فرهنگی برخوردار باشند، نابینایان و کم‌بینایان نیز مانند دیگر گروه‌های جامعه برای دستیابی به حق آموزشی و فرهنگی خود نیازمند امکانات و شرایط مخصوص به خود هستند. ارائه خدمات کتابخانه‌ای به نابینایان و کم‌بینایان، یکی از چالش برانگیزترین وظایف کتابخانه‌ها و کتابداران است. در دورانی که حجم اطلاعات موجود در جهان با سرعت هرچه بیشتر افزایش می‌یابد، توجه به نیازهای اطلاعاتی این گروه برای جلوگیری از عمیق‌تر شدن ورطه ناشی از محرومیت اطلاعاتی میان بینایان و نابینایان در زمره تعهدات حرفه‌ای کتابداران تمام کتابخانه‌ها به شمار می‌رود (تعاونی، ۱۳۷۹، ص. ۱). نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور به عنوان نهادی فرهنگی، طبق سند چشم‌انداز خود در ایران ۱۴۰۴، در تلاش است تا آگاهی‌های عمومی افراد را از طریق دسترسی سریع، آسان و عادلانه به منابع اطلاعاتی مورد نیاز با توجه به اقتضائات سنی، فرهنگی، جغرافیایی و جسمی ارتقا بخشد (نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۹۰).

نابینایان و کم‌بینایان به دلیل محروم بودن از نعمت بینایی، برای دریافت اطلاعات ناچار به استفاده از دیگر حس‌های خود هستند. کتاب‌های بریل یکی از امکانات و تسهیلاتی است که برای این قشر در نظر گرفته شده است تا نیاز به اطلاعات را از طریق حس لامسه برطرف نمایند. یکی دیگر از تسهیلاتی که طی سال‌های اخیر و با پیشرفت هرچه سریع‌تر فناوری به منصف ظهور رسید، کتاب‌های گویا^۱ یا صوتی^۲ هستند که با توجه به سهولت بیشتر در استفاده و هزینه‌ی کمتر و استفاده‌ی آسان‌تر، با استقبال بیشتری روبه‌رو شده‌اند. پژوهش حاضر به بررسی نقش گویاسازی منابع کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان و نقش آنها در استقبال مخاطبان نابینا و کم‌بینا از کتابخانه می‌پردازد.

1-Talking book

2-Audio book

۱-۲- بیان مسئله

بیشتر مردم اعتقاد دارند که ما با چشمانمان می بینیم در صورتی که حقیقت این است که این مغز ماست که آنچه فکر می کنیم می بینم را درک می کند. نابینایی عارضه ای است که ممکن است برای هر فردی رخ دهد. برابر آمار سازمان بهداشت جهانی در حال حاضر تعداد نابینایان جهان بیش از ۳۸ میلیون نفر است که شمار این افراد در کشور ما حدود ۱۶۰ هزار نفر و جمعیت کم بینایان نیز حدود ۷۰۰ تا ۹۰۰ هزار نفر تخمین زده شده است (گزارش نخستین گردهمایی کتابداران بخش نابینایان کتابخانه های عمومی سراسر کشور، ۱۳۸۸).

بیانیه ها، مقررات و آئین نامه های بین المللی تدوین شده از سوی سازمان های جهانی مانند سازمان ملل متحد، یونسکو و ایفلا، همواره بر حقوق برابر معلولان با سایر شهروندان و نقش محوری دولت ها در فراهم سازی امکانات کتابخانه ای برابر تأکید می ورزند. در عین حال پیشرفت های فناوری و ابعاد گسترده ی نظام های اطلاع رسانی الکترونیکی افق های جدیدی را بر روی نابینایان گشوده و حجم و دامنه ی مواد و اطلاعات قابل دسترسی برای این گروه را متحول ساخته است (تعاونی، ۱۳۷۹).

همان گونه که از آمار ذکر شده استنباط می شود، نابینایان و کم بینایان بخش مهمی از جامعه را تشکیل می دهند. این قشر علاوه بر نیازهایی مانند: خوراک و پوشاک، به پرورش روح و اندیشه نیازمندند. ارائه خدمات به معلولان از جمله نابینایان توسط کتابخانه های عمومی طبق اساسنامه کتابخانه های عمومی ایران از وظایف آنها است (پورنرگسی، ۱۳۸۳، ص. ۷۰). کتابخانه های عمومی به عنوان یک نهاد مردمی می توانند با هر چه بهتر انجام دادن وظایف خود به تعالی فکری نابینایان و کم بینایان کمک کنند. بنابراین کتابخانه های عمومی باید منابع مورد نیاز این افراد را به شکل قابل استفاده تبدیل نمایند و ابزارها و تجهیزات استفاده از این منابع را نیز فراهم نموده و در اختیار نابینایان و کم بینایان قرار دهند.

مهم ترین و کلیدی ترین اصل در ارائه ی خدمات کتابخانه ای به نابینایان اصل "برابری دسترسی پذیری" است. بندهای پنجم و دهم "اصول استاندارد فراهم سازی امکانات برابر برای معلولان" مصوبه ی

مجمع عمومی سازمان ملل متحد، این موضوع را به صراحت عنوان می‌کند: "دولت‌ها باید سیاست‌های مناسبی برای دسترس‌پذیر کردن خدمات و منابع اطلاعاتی برای گروه‌های مختلف معلولان داشته باشند. لازم است از حروف بریل، خدمات شنیداری، چاپ‌های درشت و فناوری‌های پیشرفته و مناسب دیگر در جهت دسترس‌پذیر کردن اطلاعات و منابع نوشتاری برای افراد نابینا و کم‌بینا استفاده شود... دولت‌ها باید مشوق ایجاد و دسترس‌پذیرسازی نهادهای فرهنگی و خدماتی مانند تئاتر، موزه، سینما و کتابخانه برای معلولان باشند." بر این اساس، هدف اصلی خدمات برای کاربران نابینا و کم‌بینا خواهد بود (تعاونی، ۱۳۷۹).

شناخته‌شده‌ترین منابعی که می‌تواند برای رفع نیازهای اطلاعاتی نابینایان و کم‌بینایان استفاده شود، منابع بریل و منابع گویا یا صوتی هستند. از آنجایی که کتاب‌های بریل بزرگ، سنگین و پرهزینه هستند، کتاب‌های گویا می‌توانند کمک‌کننده و حتی جایگزین مناسبی برای نابینایان و کم‌بینایان باشند. کتاب گویا پدیده‌ای است که به مدد فناوری نوین کمک می‌کند تا بخشی از موانع موجود بر سر راه دستیابی نابینایان به اطلاعات برطرف شود. این گونه کتاب‌ها در همه جای دنیا به همت نیروهای داوطلب تهیه می‌شود (قزل ایاغ، ۱۳۷۵، ص. ۲۰). طبق آیین‌نامه‌ی بخش نابینایان و کم‌بینایان کتابخانه‌های عمومی، که توسط نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور تهیه شده است؛ تمامی کتابخانه‌های عمومی باید از بخش نابینایان و کم‌بینایان برخوردار بوده و به مجموعه‌سازی منابع بریل و گویا بپردازند. اما واقعیت کتابخانه‌های عمومی چیز دیگریست. چرا که تاکنون کتابخانه‌های خیلی کمی به این وظیفه عمل کرده‌اند که تعداد آنها از انگشتان یک دست هم کمتر است. یکی از مشکلاتی که تاکنون باعث این کم‌کاری در حوزه نابینایان و کم‌بینایان شده است عدم آگاهی و شناخت نسبت به منابع گویا (صوتی) و استانداردهای تهیه‌ی آنها توسط نیروهای داوطلب می‌باشد. تاکنون پژوهش‌های زیادی در زمینه‌ی کتاب گویا، نیازهای اطلاعاتی نابینایان و کم‌بینایان، میزان رضایتمندی نابینایان و کم‌بینایان از کتابخانه‌ها و ... انجام گرفته‌است. به طور مثال خسروی (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان "بررسی وضعیت کتابخانه‌ی تخصصی نابینایان و کم‌بینایان کتابخانه‌ی ملی ایران و ارائه راهکاری برای بهبود وضعیت آن"؛ نوشین‌فرد (۱۳۸۹)، در خلال پژوهشی با عنوان "مطالعه‌ی نیازهای اطلاعاتی کاربران نابینا و کم‌بینای شهر کرمان و میزان بهره‌گیری آنها از خدمات کتابخانه‌ای"؛ غفاری (۱۳۸۹)، در پژوهشی تحت عنوان "بررسی وضعیت ارائه‌ی خدمات کتابخانه‌های عمومی به نابینایان و کم‌بینایان در استان مازندران". ولی هیچ‌کدام از این پژوهش‌ها به منابع گویا به عنوان یک ابزار تأثیرگذار در میزان رضایتمندی و افزایش استقبال نابینایان و کم‌بینایان از کتابخانه‌ها نپرداخته‌اند.

در این پژوهش تلاش شده است که به پرسش اصلی "آیا گویاسازی منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان، در جذب مخاطبان نابینا و کم‌بینا نقش دارد؟" پاسخ داده شود، و با بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان و خدمات ارائه شده توسط آنها، مشکلات و نارسایی‌های موجود را شناسایی کرده و به ارائه راهکارهایی در جهت گویاسازی منابع این کتابخانه‌ها توسط نیروهای داوطلب و همین‌طور کتابداران پرداخته شود.

۱-۳- ضرورت انجام تحقیق

براساس گزارش‌های جهانی گستره‌ی نابینایی در جوامع توسعه‌یافته، ۶۰ نفر در یک میلیون نفر است که این رقم در جوامع در حال توسعه و فقیر به بیش از ۱۰ برابر یعنی به ۶۰۰ نفر در هر یک میلیون نفر می‌رسد (صفری فرد، ۱۳۸۷). این جمعیت عظیم از نابینایان و کم‌بینایان در جهان، علاوه بر نیازهای مادی، نیازهای معنوی دارند که کسب اطلاعات یکی از مهم‌ترین نیازهای آنان است. جهان امروز جهان اطلاعات است و داشتن سواد اطلاعاتی برای هر فردی یک امر بدیهی است. امروزه در اکثر کشورهای توسعه‌یافته برآوردن نیازهای معلولین یکی از مهم‌ترین الویت‌های آنان است. نابینایان و کم‌بینایان به عنوان بخشی از این جامعه این حق را دارند که از حجم عظیم اطلاعات بهره‌مند شوند. در واقع اگر بخواهیم نابینایان را قادر به استفاده از اطلاعات کنیم، باید منابع موجود را حتی‌الامکان به کار گیریم، و این سخت‌ترین مانعی است که باید بر آن فائق آمد (ارجمند، ۱۳۷۵، ص. ۵۹). کتابخانه‌های عمومی بنابر رسالتی که به عهده دارند، موظفند که برای عموم مردم اعم از مردم عادی، معلولین، کم‌سوادان و ... منابع اطلاعاتی مورد نیاز آنان را برآورده سازند.

نابینایان و کم‌بینایان به دلیل اینکه از قدرت بینایی محروم هستند، نیاز به نوع خاصی از منابع اطلاعاتی دارند که مهم‌ترین آنها منابع بریل و منابع گویا می‌باشند. منابع بریل به دلیل حجم و هزینه بالا کمتر مورد توجه قرار می‌گیرند. با پیشرفت فناوری تهیه‌ی منابع گویا هر روز آسان‌تر می‌شود به گونه‌ای که با کمک نیروهای داوطلب و با دانستن استانداردهای تهیه‌ی آنها می‌توان این منابع را برای کتابخانه‌های عمومی تهیه کرد.

این عمل علاوه بر نتایج خدایسندانه‌ای که دارد به برآوردن نیازهای اطلاعاتی مخاطبان نابینا و کم‌بینا و همچنین به افزایش استقبال آنها از کتابخانه‌های عمومی کمک شایانی خواهد نمود. پژوهش حاضر به بررسی زمینه‌های گویاسازی منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان می‌پردازد و برای این کار از نظرات مخاطبان نابینا و کم‌بینا و همچنین کتابدارانی که به خدمات‌دهی به این مخاطبان می‌پردازند، کمک گرفته شده است.

۱-۴- اهداف پژوهش و فرضیه‌های پژوهش

هدف کلی: آیا گویاسازی منابع اطلاعاتی در جذب مخاطبان نابینا و کم‌بینای کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان از دیدگاه کتابداران و مخاطبان نابینا و کم‌بینا نقش دارد؟

۱-۴-۱- اهداف ویژه:

- ۱- تعیین نوع منابع اطلاعاتی مورد استفاده نابینایان و کم‌بینایان استان خوزستان
- ۲- تعیین انگیزه‌ی نابینایان و کم‌بینایان از مراجعه به کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان
- ۳- شناسایی ابزارهای موجود در کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان برای رفع نیازهای اطلاعاتی نابینایان و کم‌بینایان
- ۴- تعیین میزان آشنایی نابینایان و کم‌بینایان با منابع گویا
- ۵- تعیین میزان آشنایی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان با منابع گویا
- ۶- شناسایی میزان برآورده شدن نیازهای نابینایان و کم‌بینایان توسط کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان
- ۷- تعیین میزان تناسب امکانات و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان با شرایط و نیازهای مخاطبان نابینا و کم‌بینا

- ۸- شناسایی موضوعات مورد علاقه‌ی نابینایان و کم‌بینایان برای منابع گویای موجود در کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان
- ۹- شناسایی ویژگی‌های ضروری منابع گویا از نظر نابینایان و کم‌بینایان عضو کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان
- ۱۰- تعیین تأثیر گویاسازی منابع کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان بر میزان استقبال نابینایان از این کتابخانه‌ها
- ۱۱- تعیین امکان و توانایی کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان برای گویاسازی منابع، در صورت ارائه‌ی استانداردها و راهکارهای صحیح گویاسازی
- ۱۲- شناسایی مشکلات و موانع نابینایان و کم‌بینایان عضو کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان در دسترسی به اطلاعات

۱-۴-۲- فرضیه‌های پژوهش

۱. بین میزان آشنایی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان با منابع گویا از نظر میزان تحصیلات تفاوت وجود دارد.
۲. بین میزان آشنایی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان با منابع گویا از نظر رشته‌ی تحصیلی تفاوت وجود دارد.
۳. بین میزان تمایل کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان در تهیه‌ی منابع گویا از نظر میزان تحصیلات تفاوت وجود دارد.
۴. بین میزان تمایل کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان در تهیه‌ی منابع گویا از نظر رشته‌ی تحصیلی تفاوت وجود دارد.

۱-۵- تعریف متغیرها و پیش فرض های پژوهش

- ۱- نابینایان و کم بینایان استان خوزستان بیشتر از چه نوع منابع اطلاعاتی استفاده می کنند؟
- ۲- نابینایان و کم بینایان استان خوزستان بیشتر به چه منظور به کتابخانه مراجعه می کنند؟
- ۳- ابزارهای موجود در کتابخانه ها برای رفع نیازهای اطلاعاتی نابینایان و کم بینایان کدام است؟
- ۴- میزان آشنایی نابینایان و کم بینایان با منابع گویا چقدر است؟
- ۵- میزان آشنایی کتابداران کتابخانه های عمومی استان خوزستان با منابع گویا چقدر است؟
- ۶- تا چه میزان نیازهای اطلاعاتی نابینایان و کم بینایان استان خوزستان توسط کتابخانه ها برآورده می شود؟
- ۷- امکانات، تجهیزات و محیط کتابخانه های عمومی استان خوزستان به چه میزان با شرایط و نیازهای مخاطبان نابینا و کم بینا تناسب دارد؟
- ۸- نابینایان و کم بینایان استان خوزستان تمایل به وجود منابع گویا با چه موضوعاتی در کتابخانه های عمومی دارند؟
- ۹- نابینایان و کم بینایان استان خوزستان چه ویژگی هایی را برای منابع گویا ضروری می دانند؟
- ۱۰- آیا در صورت گویاسازی منابع اطلاعاتی، استقبال نابینایان و کم بینایان از کتابخانه های عمومی بیشتر خواهد شد؟
- ۱۱- آیا با ارائه استانداردها و راهکارهای صحیح گویاسازی منابع، کتابخانه ها قادر به انجام این کار می باشند؟
- ۱۲- مشکلات و موانع نابینایان و کم بینایان عضو کتابخانه های عمومی استان خوزستان در دسترسی به اطلاعات چیست؟

۱-۶- تعریف اصطلاحات

۱-۶-۱- تعاریف مفهومی و عملیاتی

کتاب گویا: کتابی که برای نابینایان است و روی نوار دیسک و غیره ضبط شده است. متنی که بر روی رسانه‌های صوتی ضبط شده به وسیله دستگاه‌های صوتی قابل استفاده است. (سلطانی، ۱۳۷۹، ص. ۳۵۱) تعریف مفهومی و عملیاتی کتاب گویا در این پژوهش یکسان است.

کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان: کلیه کتابخانه‌هایی که زیر نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان اداره می‌شوند.

۱ - ۶ - ۳ - متغیرها:

متغیر مستقل:

گویاسازی منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان

متغیر وابسته:

میزان جذب مخاطبان نابینا و کم‌بینا از دیدگاه کتابداران و مخاطبان نابینا و کم‌بینا